

ACC. N:R M. 14624: 1-14.

Landskap: Småland Upptecknare: E. Th. Pettersen, Tjingsjö
Härad: Konga Berättare: " " "
Socken: Ljunden Berättarens yrke: lantbrukare
Uppteckningsår: 1958 Född år 1876 i Ljunden

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Småland. s. 1-14.

LuF 109

1

Betterson

ACC. N.º M. 14624: 1.

hvalamb

(antiprætor)

Bettersons tryk

hvalamb

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Lu 109

1

såldes
(Sälldes på
1880 t.)

7 var ty. Tjugoårs fars en smedja; men det fanns
ingen smed. ty smedjan var reserverad för be-
myrkning, som vässade sina kvarnhackor. De gamla
kvarntennarne måste skärpas mycket ofta. Smedjorna
voro vore mycket enkla byggnader under lövverk, men
smedanästeren kunde ofta var en skicklig yrkes-
man, som gjorde många handa smiding och ofta små
uppföringar, som man kan få se något av i våra hantverks-
museer. Det fanns emellertid smeden i socknen i min
barndom och ingen av dem var kontraktshanden.
Skildringen här medan även tiden 1886 till om 1938.
Jag av smederna från min barndom, kunde kanske betecknas
som lysande, utan att på något sätt vara bundna av
något avtal. De gjorde inte några stora arbeten såsom
vagnbestlar eller kälkar, men det sågtes som om
de hade jern gäring med smärreparationer, samt tillverkat
"risbitar" en kort lielikande kniv med ett kort skaft,
med vilka man skav av lövgrannar på de fälda lövträden

Insatstexten till den här sidan är uttagen ur den tryckta utgåvan av 1886

Landskap: Småland

Uppt. &

Berättare:

C. Th. Pettersson

Härad: Konga

Berättarens yrke:

lantbrukare

Socken: Ljuder

Berättarens adress:

Tjugosjö

Uppteckningsår: 1958

Född år 1876

i Ljuder

Upptecknare:

eller på huskar vid åkeraremanne. Säger bands i Kärnan
som fodrar till får och getter. Smedjohansen alias Johannes Pet-
tersson hade en liten gård, som han skötte bränsle arbete.
Han var född i 1800-talets början och var färgare, smed och bonde.
Han smidda stjärnata hästar och reparerade dylika och
begynte smidesarbete. Hade tillhåll i hans smedja. Nyligt har
en 70-åring uttalat för mig, på förfrågan, att han ofta varit i hans
smedja och antingen köpte en lillig kniv eller fick en lamm-
kniv som gläddes. Smedens datter, Smedstans vid en
glasbruk här, något en gång, berättar att morfadern tog vara
på alla de små delar av hästskor, som klipptes av på en
hästsko nitas fast under hoven och när han fått tillräckligt av
dessa goda stål, smidda han en bäsa därav. Ofta såg jag denne
smed, ett stort original, i min ungdom och 1890, jag kom
ihåg året, var jag i hans smedja. Det var en mängd pyssla
och föremål av alla slag, t. o. m. en rånsax, men knappast
kunde han själv ha gjort denna. Den är i alla fall nu
i vårt husmuseum.

Ifyll ovanstående uppgifter! Skriv uppteckningen endast på den linjerade sidan!

Besöket blev inte så bra, därför att en kamrat som var
med mig, leent nog skissade lite med den gamle och han
blev tykt och slutet, annars hade jag fått hans livshistoria
av honom själv. Fick den dock av andra och kanske bättre
så att jag var 15 år äldre då. Han och andra somder av
den gamla typen senide ett slags harr som kallades
nagare, som också fanns i varje gård och togt, på grund av
sin prishöghet. Dessa harr kallades trälbomare
(folkhemmer) därför att de arbetade så sakta i träet
och förtade mycket kraft. Trälebo heter en byg i augn-
sande söken uppölad av frivilliga trälar. Skall jag
omtala att Johannes tog en av sina "läskamrater"
en snäll pojke i ö. som ville smaka hans blommar,
i sin vänsax. En baddad lössa gillrad från råmoxen,
varskodde gubben om att någon var i staden.
Den skode som kamraten fick tog också senare,
tyvärr hans förstånd.

plommes hade en bror som var sned och allkänd an-
 anakare, väntat lite orymlig. De var smedarna uppförda
 i storsken. Egendomligt nog kom jag som barn och i
 skölderna en väntan varje dag till i en smedja
~~Det~~ var en kunnig sned och fyra söner förtro-
 aff till sneder. Svärn var namnet på den ena slupen
 son, som drog ut tändar med stor färdighet, sned egen-
 härdigt tillverkad tändnyttel. Om det är svärn
 tändnyttel som vi idag i smedet är jag ej säker på.
 Själden har gjort den första dynggröpan av järn,
 som min far hade ett jag bestämt och finns till
 jäseunde. En lös framtida ryktes bort ur min mun
 av smedens äldste son. I saknad av nyttel, klände
 han fått ^{i tändaren} en litet dubbelvikt gångjärn, vridade till och
 tändaren var borta, utan kastad och min glädje
 och tackramhet var oerhörd minns jag mycket
 väl. Med den smedförmåga efterkommande uppförande
 jag väntar 20 långa vägar hans kvar.

Fars smed var en gammal hederstman, en apostel-typ emell
 långt skugg. Förskinnat som skyddade kläderna, var det emell
 jag fästade mig vid i klädväg. Rätt ofta gick jag redan i
 skolåldern springa den fem kilometer långa vägen till smedje-
 med en bräddskande arbete. Och jag blev alltid väl emottagen av
 alla i smedjan. Sömnungesälerna skattade gott på gästerna
 från det glädlige jernstygget flö. Under hammarlagen flögs ut
 värtan överallt i den tränga smedjans rum stätt till blott för fem
 år sedan. Men jag äkte också med far till smeden, då minnelse
 och attas ögonsten, skulle skes. Åderkylor som skulle stälas och
 bindben som skulle lagas och mycket annat smält lag i bak-
 vagnen och lemnades för hemtning, om inte allt medhvar för
 tillfallet. Jag tyckte alltid att far och smeden pratade för mycket, men
 troligen medhvar smeden vad han skulle uträtta. Det var otro-
 ligt vad mycket redskap ^{som byggdes} stannfor, som väntade på behandling och
 ändå var nya vagnbeslag på gång för de äldre gästerna.
 Sannliga gångade skruvar, den yngste på kem drog bälgen,
 Tugan maskiner oft var tillgänglig i denna gamla gata tid.

När snästen slog ett lätt slag i stället emellan det som höll ett stort
glödigt järnstycke, såg den äldste sonen fram med störsläggan
och slog ett något hårdare slag, snästen ett ännu hårdare och en
var tiden emellan för gesillen att slå hårt och så var kom-
sellem i gång, till dess snästen slog ett lättare slag i stället till
tecken, att han nu ville slå spelv och forma järnet som han
ville ha det. Gesillen kunde ibland flärats efter andan, ty
så hårda och snabba voro hammarslagen emellan stunden.
Således skulle snästen emellan järnet är varit. Intressant
var det också att se när de "välde ihop" (svetsade) två järnstycken
den enda liten stål kan ske. Medan materialet låg i håvden
stodde snästen på sand i den glödande massan. Detta fick aldrig
försvaras. Hårdningen var viktig. Med kammarmen inaktog snästen
samma materialet ändrade färg emellan och höll det i vattenbulgan.
Slog bort järnet ~~en stund~~ i etappvis och till slut slängde
järnet för behandling på jordgolvet. Genom att smedjan låg
vid en koroväg, där vägen åstörut så slutade vid Skerps försvärgstäl-
lenda kommunikaplatser för tre a fyra socknars handel, sepn-

överhigen med skogsarbeten och stora köpenansluts. Skild-
 ringen här gäller från 1800-t. två sista årtionden och slutet fram till 1900.
 En ung smed, från annan ort, som kommit från U.S. R.
 & etablerade sig nere vid Skrew ¹⁸⁸⁵ på det ställe där Smed
 Johanssens första smedja stannat i ett obekant skogsområde.
 Han på ett ställe där två små ärar sammantälad och
 platsen blev genom järnvägen, byggd färdig 1874, ett
 järnvägens näst största utlastningsstation för trävaror.
 Utan att den ^{nye} smeden behövde, konkurrerade han skarpt,
 med den gamle smeden vid Korrvägen, men båda var
 överdubbla av arbete. Den nye gjorde så hela sitt liv och
 förvålligen arbetade ihjäl sig. Hans stora smedja var förvå-
 ligen full av ofullbordat arbete. Jag hade blivit boudé
 1892 och följt värdade han tillslut att jag skulle bli hans
 kund. Smeden är borta och har lemnat plats för bo-
 stadsbyggnad. En ung smed övertog den gamla smedjan vid
 Korrvägen 1912 och jag blev kund hos honom, ty det var en
 duglig smed.

Han tillverkade alla slags vagnar, särskilt den s. k. fjäders-
 vagnen, som varje hästägare skulle ha till sin vagn, liksom
 småvagnar, som bilen nu. Senare hade en rik erfarenhet från
 försäkringen och var god berättare, så jag fick veta allt om riket
 kyrket, och som han själv var smed, visste han allt om
 huru det var i gammal tid och själv fick han vara med något
 om den nya tiden, samt fick se kyrket så gott som försvinna
 från landsbygden. Hvarje bonde skulle ha en apparat för
 söndermontering av den bröda svampotatisen och något år gjorde
 han 800 st potatisensare, som då gick ut i handeln genom järn-
 handlaren. Nästan allt kunde han göra om det blev fråga om.
 Alla sönerna och en gång äro ^{med stora guldtyg} ~~smidda~~, två av sönerna i
 i Amerika som ^{hätt stam} företagare i branschen. För två år sedan
 skickade sönerna flygbillet för att de då 84 fadern skulle
 få träffa dem och se huru långt de kommit i yrket.
 Naturligtvis har sönerna varit hemma och då jag kände dem
 så väl från deras gesällår i smedjan, intervjuade jag dem.

En av sönerna hade sig vilja komma hem och
 starta en sådan verkstad, tyckte den han hade
 smidda och valkylade att han skulle kunna
 göra gode affärer här.

7 ~~för honom~~. Bättre litetvis har hembyggsföreningen mig get en ~~liten~~ ^{liten} bidragsskiss
 upptaget på band. Sanner dock få hela hans levnadsbeskrivning på
 band. Under första världskriget måste bönderna vara med i
 skredet. Tjugatjugo hussamen med omnejd bildade en andelsbaserad
 förening. Det är inte omöjligt att jag var inne att tagarna. Smedjan
 blev förlagd vid vår kvarn och blev en fullträffad kundkretsen
 beträffar, men misslyckad med ekonomin. ~~Detta gällde också~~ ^{14624:9}
~~men~~ då det gällde ekonomin och de anställdas daglön
 och ansvarskänsla. Vi hade också startat i vänsta distriktet
 och lagret värde gick på hela andelskapitalet iök på en
 gång. Huset blev drabbade mig med att avskeda de drögliga
 och få en annan smed av den gamla redbara sorten.
 Som föreningens kassör och ledare hade jag förskottat ~~ett~~ ^{en del}
 kapital och träkol från egen skog, samt måste ordna
 med föreningens upplösning. Den anställda var en
 riktig bondestred, separerades att övertaga allt, på kredit
 t. o. m. Allt banklån och en stor vaxel stälde jag mig i borgen.

fär. Förlusten för underlagarna var så högt 100 pr andel
och det knötade ingen över. Men vi fick ha smeden kvar.
Hans bättre placering än vid kvarnen, kunde vi smedjan ej
vara belägna. Smeden var som vänt fattig och hade
stor familj, men det var en utmärkt människa på
alla sätt. Han kunde sig och med hjälp av ett litet arv
han fick, kunde han efter några år bygga sig eget hus
i Gungsjö och ta besittning av människorna där. Han var
gentleman, han jag knoppast samarbetat med. På grund
förlorade jag på andelsföreningens grund av de förlorade
jag gjort, men det beklagades jag ej för. På smeden,
min och min hustrus gode vän förlorade jag inte ett öre.
Mått man honom ännu och vi kunde jo så mycket värde-
fullt arbete utvättat för betalning förstås. Han kunde
smida konstnärliga saker, lika lätt som ploghakar,
~~och~~ ärden och vagnar, till såt maktens krigsvagnar och
apparater för skogsfröodling med mycket annat.
Artig och fin var han, men såt ingen spela sig på vänta.

M. 14624: 11.

11

Han lärde upp sin enda son till en bra smed och när
 någon dag skänkte storköket honom smedjan med
 maskiner och allt för att ^{han skulle kunna} skaffa stycke i Jungs, vilket
 allmänheten önskade. Han lärde dock till ingenjör och
 smedjan utanvändades. Det var en luglig ung smed
 men visade sig vara en kuppåbsa. Smedjan är med-
 lagd och maskinerarna står och rustas. Min gamla smed
 vid korsvägen, sijuter nu 86 äldre döms 20. Den gamla
 smedjan är nu borta och en ny och modern byggd är
 uppförd. Ungste sonen, nu 40 år, är också en smed
 utan gesäll. För tillika rönmakare för honom med sig säger han.

Vid skoningarna oxarne beskedades några på
 starka kartor i leja oxen svarades enkelt i
 en lathenky och sen gäldes det hälla fast den som
 skulle bestås, med all den kraft man kunde
 prestera, men fater vred sig ändå, ty dyret var mer
 än räddhigt i full penis tack. Det var en helt
 liten tunn platta till sken med helt liten brödd.
 Endast halva klövhalsen sedes vill jag minnas.
 Kommer mycket väl ihåg som oxen rejskte till var
 gång ett slag slag på sömmen, liksom då det utöfades.
 Smedjerna var omåtteliga, troligen beror på att
 det gick lika bra att smida i denna gamla typ som i en
 ny. Varare var ju ej tänkbart att få in i en smedja.
 Där måste man arbeta sig varus och var det mycket
 kallt värme man hönder över händen. Kallare bindes
 det för binden om man skulle vänta på en druggare
 reparationsarbetet och jag har mycket ofta fruset i
 smedjan i väntan, men man fick klä sig varmt.

M. 14624: 14.

14 Enkel anordning med fyra stälpar och tvärlän på
lämpliga ställen, men det kan ändå vara svårt att få
beakt med så många hästar. Bockningsmaskin gång
och bormaskin svets och fläket är det mesta i
nughetsväg sedan tre decennierna tillbaka, smedjor
ej att förförarna. Bockningen påstår ju att smedens
flästa verktyg voro lika de som nu användes,
t.ä. med dornet en genialisk uppfinning i all sin
enkelhet. Smedskapet synes ha gått i arv i långa tider.
Gladje led är ej ovanligt, att smedskapet gått i arv.
Jag märker till slut att jag har haft mycket att göra
med bormaskin och hästgarn att det var dugliga hand-
verkare, blott allt för fattiga, ty de togs för litet
betalt. Knappt att andra uppfinnare har haft
värdefullare att meddela om vilket är jag.